

ICOMOS TÜRKİYE MİLLİ KOMİTESİ GÖRÜŞÜ

Edirne Selimiye Camii Ana Kubbe Kalemışleri Üzerinde Yürütülmekte Olan Müdahale Sürecine İlişkin Bilimsel Görüş ve Uyarılar

Tarih: 11 Haziran 2025

Konu: Edirne Selimiye Camii Ana Kubbe Kalemışleri Üzerinde Planlanan Müdahale Hakkında Değerlendirme ve İtiraz

1. GİRİŞ

UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi, Mimar Sinan'ın başyapıtı olarak Osmanlı ve dünya mimarlık tarihinde eşsiz bir yere sahiptir. Yapı, inşa edildiği dönemden günümüze dek sahip olduğu farklı dönem katmanlarıyla Osmanlı mimarlık tarihinin yaşayan bir belgesi olarak günümüze ulaşmıştır. Kültürel mirasın korunmasına ilişkin Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası belgeler, özellikle 1972 Dünya Miras Sözleşmesi, 1964 Venedik Tüzüğü, 1994 Nara Özgünlük Belgesi ve diğerleri, yapıların özgünlük, bütünlük, belgelenebilirlik, katmanlılık ve müdahale sınırlandırması gibi temel ilkeleri esas alır.

ICOMOS Türkiye Milli Komitesi, Selimiye Camii ana kubbesinde uygulanması planlanan **Selimiye Camii Kalemışı Rekonstrüksiyonu Önerisi** çerçevesinde mevcut belgeli kalemışlerinin tahrip edilerek yeni bir yorumun uygulanmasına yönelik müdahale süreci hakkında bilimsel, ilkesel ve hukuki sakıncalar nedeniyle bu görüş metnini kamuoyuna ve yetkili mercilere sunmayı zorunlu görmektedir.

2. MEVCUT DURUM

Selimiye Camii'nde yürütülen son restorasyon süreci kapsamında yapılan detaylı araştırma rasparları, arşiv çalışmaları ve Bilim Kurulu değerlendirmeleri neticesinde, ana kubbe kalemışı yüzeylerinde 16. yüzyıldan kalma herhangi bir özgün uygulamanın günümüze ulaşmamış olduğu tespit edilmiş ve belgelenmiştir. Araştırma raspası ile ortaya çıkarılan mevcut desenler, olasılıkla 1752 depremi sonrası, yapıda gerçekleştirilen onarımlar kapsamında yapılmıştır. Dolayısıyla, ortaya çıkan bu öğelerin 18. yüzyıl katmanı olduğu ve korunmaları gerektiği belirlenmiştir. Ana kubbedeki mevcut kalemışı bezemelerde –kubbe eteğindeki bir kuşak dışında- 18. yüzyıl ortalarında Osmanlı mimarisinde ve süsleme sanatlarında etkisi gözlenen

Batı kaynaklı Barok üslupta motiflere rastlanmamaktadır. Buna karşılık Edirne'deki bütün tarihi yapılar gibi 1752 depreminden etkilenen Üç Şerefeli Cami'nin şadırvan avlusu revak kubbelerinde II. Murad dönemine (yapının tamamlandığı 1447 yılına) ait kalem işlerinden ilham alınarak bir "bezeme dilinin" oluşturulduğu dikkati çekmektedir. Söz konusu kalem işleri bu yönüyle Osmanlı mimarlık tarihinde restorasyon anlayışının tespiti açısından da önemli bir belge niteliğindedir.

Diğer örtü öğelerinde belgelenmiş 16. yüzyıl kalemişi örneklerinin bulunması ise, mimari plan ve dekorasyon programı bakımından son derece özgün ve benzersiz olan ana kubbe için doğrudan ve güvenilir bir referans teşkil etmemektedir. Bu nedenle mevcut belgelenebilir katmanın ortadan kaldırılarak, **Selimiye Camii Kalemişi Rekonstrüksiyonu Önerisi** doğrultusunda yeniden yorumlanması; yapıdaki dönemsel katmanlaşmanın yok edilmesi ve ağır bir koruma ihlali anlamına gelecektir.

3. SELİMİYE CAMİİ KALEMİŞİ REKONSTRÜKSİYONU ÖNERİSİ VE SÜREÇ

"Selimiye Camii Ana Kubbe Kalemişleri" uygulaması, Haziran 2023 tarihinde Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 9435 sayılı kararıyla onaylanmış ve uygulamalar başlatılmıştır. Ağustos 2023'te çalışmalar devam ederken, hat ve tezeyinat uzmanları tarafından uygulamaya itiraz edilmiş, ancak bu itirazlar esasa ilişkin karar değişikliğine yol açmamıştır.

Şubat 2024'te Selimiye Tespit ve Tahkik Kurulu¹ tarafından hazırlanan ve klasik dönem desenlerini esas alan rekonstrüksiyon projesi Bilim Kurulu'na sunulmuş, Bilim Kurulu tarafından yeterli belge ve bilimsel veri sunulmadığı için reddedilmiştir. Mayıs 2024'te aynı proje ikinci kez Bölge Koruma Kurulu'na iletilmiş, yine eksik veri ve belge nedeniyle tekrar reddedilmiştir.

Kurul onaylı proje kapsamında gerçekleştirilen uygulama Aralık 2024'te tamamlanmıştır. Ancak Ocak 2025'te yapılan başvuru ile Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 9435 sayılı kararı Yüksek Kurul tarafından yeni bilimsel veri sunulmamasına rağmen iptal edilmiş ve tamamlanmış uygulamanın sökülmesini öngören yeni bir proje hazırlanması süreci başlatılmıştır. Nisan 2025 itibarıyla Selimiye Camii Kalemişi Rekonstrüksiyonu önerisinin proje

¹ Selimiye Tespit ve Tahkik Kurulu; hattat, nakkaş, sanat tarihçisi ve mimarlardan oluşmaktadır. Ancak kurulda Dünya Miras Alanları'nın yönetimi ve korunması, koruma bilimi ve arkeolojik katman analizinde uzmanlaşmış disiplinlerarası koruma uzmanları yer almamaktadır.

hazırlık süreci tamamlanmış olup Koruma Bölge kuruluna sunum aşamasında olduğu bilinmektedir.

4. REKONSTRÜKSİYON ÖNERİSİNİN MİMARİ KORUMA İLKELERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Koruma biliminin temel ilkelerinden biri, kültür varlığına mal edilmiş farklı dönemlerin geçerli katkılarının / katmanlarının korunması (Venedik Tüzüğü Madde 11) ve varsayıma dayalı rekonstrüksiyonlardan kaçınılmasıdır. Selimiye Camii'nde **mevcut 18. yüzyıl kalemîşi katmanı belgelenebilir tek somut katmandır ve korunmalıdır.**

Selimiye Camii'nde **16. yüzyıla ait olduğu kesin biçimde belgelenmiş bütüncül hiçbir kalemîşi desenine ulaşılamamıştır.** Mevcut gravür ve arşiv belgeleri bütüncül ve yeterli veri sunmamaktadır. Hazırlanan kalemîşi rekonstrüksiyon önerisi bilimsel güvenilirlikten yoksundur. Ayrıca 16. yüzyılda Mimar Sinan'ın hassa başmimarı olduğu döneme (1538-1588) ait kubbelerde tek ve değişmez bir kalem işi süsleme şeması bulunmamaktadır.

UNESCO Dünya Miras Listesi çerçevesinde Üstün Evrensel Değer'e zarar verecek müdahaleler varlığın statüsünü riske sokabilir. Selimiye Camii ana kubbesinde korunması gerekli bir katmanın kaldırılarak varsayıma dayalı desen uygulanması bu riski doğurmaktadır.

Selimiye Camii kalemîşi rekonstrüksiyonu önerisi, **uluslararası ve ulusal koruma belgeleri** ile çelişmektedir. Aşağıda, ilgili metinlere referans verilerek çelişkiler sıralanmıştır.

- **Venedik Tüzüğü (1964) — Madde 11, 12, 15:**
Belgelenebilirlik ilkesini esas alır; yalnızca kanıtlanabilir, mevcut özgün kalıntılara dayanan restitüsyonlara izin verir.
- **Nara Özgünlük Belgesi (1994):**
Özgünlüğün çeşitli kaynak türlerinden (malzeme, tasarım, işçilik, belgeler vb.) sağlanmasını zorunlu kılar.
- **Burra Tüzüğü (2013):**
En az müdahale ve mevcut katmanların korunmasını temel alır.
- **UNESCO /Dünya Mirası Uygulama Rehberi (2023):**
Dünya Miras Alanları'nda tüm müdahalelerin Üstün Evrensel Değer'i zedelememesi, bilimsel ve şeffaf olması zorunludur.
- **ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi (2013) — Madde 2, 5 ve 9:**
Belgelenebilirlik, mevcut tarihî katmanların korunması ve spekülâtif restitüsyonlardan kaçınılması temel ilkedir.
- **Türkiye 660 sayılı Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararı (2019):**
Mevcut özgün katmanların korunmasını, belgesiz restitüsyonların uygulanmamasını ve mevcut belgelenebilir katmanların sökülmesinin ağır bir müdahale olduğunu açıkça tanımlar.

5. SONUÇ

Edirne Selimiye Camii'nde **mevcut kalemişi katmanı ve yapı üzerinde bulunan dönem ekleri korunmalıdır; rekonstrüksiyon önerisi uygulanmamalıdır.**

- Bilimsel kesinlikten yoksun, varsayıma dayalı rekonstrüksiyon çalışmalarından kaçınılmalıdır.
- Tamamlanmış uygulamanın sökülmesi, korunması gerekli 18.yüzyıl katmanına zarar verecektir. Ayrıca kamu zararı ve kaynak israfı doğuracaktır.
- Ulusal ve uluslararası ilkelere bağlı olarak, evrensel kültür varlığına ilişkin koruma yükümlülükleri ihlal edilmemeli ve ; Selimiye Camii'nin Dünya Mirası statüsü zedelenmemelidir.
- Koruma Kurulu onaylı proje kapsamında tamamlanan uygulamaya itiraz eden ve yeni bir "Kalemişi Rekonstrüksiyonu" önerisini destekleyen "Selimiye Tespit ve Tahkik Kurumu"nun yetki ve statüsü belirsizdir.
- Bu çerçevede acil olarak T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, UNESCO Türkiye Milli Komitesi, UNESCO Dünya Miras Merkezi ve Uluslararası ICOMOS bilgilendirilmelidir.

ICOMOS TÜRKİYE MİLLİ KOMİTESİ